

Simona Goicu-Cealmof

TERMENI ROMÂNEȘTI DIN DOMENIUL VESTIMENTAȚIEI ȘI
AL ÎNCĂLȚĂMINTEI ÎMPRUMUTAȚI DIN LIMBA FRANCEZĂ¹

După cum se știe, odată cu diversele obiecte și acțiuni trec, adeseori, de la o colectivitate lingvistică la alta și termeni care sunt folosiți pentru a le denumi. De exemplu, un vorbitor de limba română, care este bilingv sau cunoaște puțin limba franceză, prezintă un obiect francez concetățenilor săi numindu-l cu denumirea sa franceză: *rouge* (*ruj*), *jabot* (*jabou*), *garage* (*garaj*), *camouflage* (*camuflaj*) etc. În cea mai mare parte a cazurilor nu putem stabili cu certitudine momentul inovației reale: fie pentru că vorbitorul însuși a auzit sau a folosit înainte forma străină în limba maternă, fie pentru că mai mulți vorbitori pot introduce, independent, aceleași cuvinte, fără să le mai fi auzit de la alții. În unele cazuri, mai mulți subiecți vorbitori pot inova în același sens, dar în mod cu totul independent, concomitent sau la distanță în timp și în spațiu. Ar fi vorba, în opinia lui Theodor Hristea², de o *poliinovație* individuală pe care colectivitatea poate să o accepte sau să o respingă.

Datarea fiecărui cuvânt intrat în limba română se stabilește pe baza materialului oferit de dicționare, de lucrări literare și științifice, iar în ultimul timp și de presa scrisă și audiovizuală. Un asemenea demers ne-am propus și noi, prezentând, pentru cei mai reprezentativi termeni românești din domeniul vestimentației și al încălțămintei, sensurile cu primele lor atestări³ și etimonul francez cu indicarea semnificațiilor, a atestărilor și a originii sale⁴.

Întotdeauna omul s-a simțit obligat să-și înfrumusețeze înfățișarea, în funcție de convențiile generale acceptate de semenii săi, iar limbajul reflectă modul în care acesta o face⁵. În comparație cu alte domenii, cel al modei a fost criticat, încă de la mijlocul secolului al XIX-lea, de scriitorii români care considerau că „bonjuriștii” se limitau doar să-și cumpere haine elegante la Paris și să meargă la petreceri.

¹ Articolul de față se înscrie într-un studiu mai amplu privind terminologia modei în limbile română, franceză și engleză, pentru care vezi și *Cuvinte englezești din domeniul modei împrumutate în franceză*, în *Limbaje și comunicare*, IX (partea a II-a). *Evoluția și funcționalitatea limbii – perspective normative în noul context european*, Suceava, 2007, p. 286–291.

² *Etimologii populare*, în SCL, tomul IX, nr. 4, p. 520.

³ Sursele documentare pentru împrumuturile românești sunt principalele dicționare ale limbii române pentru care vom da, în finalul articolului, abrevierile uzuale.

⁴ Informațiile despre etimoanele franceze au fost preluate din *Trésor de la langue française informatisé, cédérom du texte intégral*, Paris, 2004.

⁵ Vezi *Histoire de la langue française* (coord. Gérald Antoine și Bernard Cerquiglini), 1945–2000, Paris, 2000, cap. *Le langage des modes: habitat, alimentation, vêtement* (autor Danielle Bouverot), p. 224.

Vasile Alecsandri⁶ arată că celebra Chirița, după ce l-a lăsat pe Guliță într-un *pansion*, nu a vizitat *galerii de muzăuri*, nici nu s-a dus la *teatruri*, ci a umblat pe la *magazai de marșande-de-modă*: „Am fost la Madam Desal și la Madam Fovel, de mi-am comendat tualete pe datorie... Le-oi plăti și eu când or plăti și celelalte cucoane care le-o rămas datoare. Și știți una? Sunt cam multe... așa de multe, încât croitoresăle o hotărât să nu mai facă credit compatrioatelor. Cam rușâne, da ce-mi pasă?” La rândul său, Mihai Eminescu⁷ îi critică pe tinerii din vremea sa, fiindcă „la Paris învață / La gât cravatei cum se leagă nodul / Și-apoi ne vin de fericesc norodul / Cu chipul lor isteț de oaie creață”.

Interesul pentru îmbrăcămintea elegantă, impusă de creatori celebri, explică atestarea timpurie a cuvântului *modă*: 1. 1898⁸ „obicei, deprindere colectivă, specifică la un moment dat unui grup social”; (spec.) „gust, preferință generalizată la un moment dat pentru un anumit fel de a se îmbrăca”; 2. (loc.) *a fi la modă* 1958 „a se bucura de mare trecere la un moment dat”⁹ < fr. *mode* (fem.) 1. a) ~ 1393 „mod colectiv de a trăi, de a gândi, propriu unei țări, unei epoci”; b) 1549 „gusturi colective, moduri pasagere de a trăi, de a gândi, de a simți”; 2. 1452 „mod, fel”; 3. a) 1480 „mod de a se îmbrăca”; b) (pl.) α) 1692 „haine pentru femei”; β) 1827 „pălării pentru femei”; γ) 1845 „comerț cu haine pentru femei” (din lat. *modus* 1. „măsură, întindere; moderație”; 2. „mod, fel”)¹⁰.

Cuvintele pe care le vom prezenta în cele ce urmează sunt grupate în următoarele categorii:

1. Îmbrăcămintă și accesorii:

beretă (înv. *beret*) 1901 „șapcă marinărească fără cozoroc, adesea acoperământ de fantezie pentru copii, femei, studenți” < fr. *béret* (var. *berret*) 1. 1835 „acoperământ al capului purtat de bărbați, în special în sudul Franței”; 2. (p. ext.) 1847 „tocă de lână, catifea, fetru, pânză, în formă de beretă purtată de copii, femei, studenți” (din bearnez *berret* „acoperământ al capului, plat și fără boruri, purtat de țărani din Béarn”);

bluză 1. 1823 „îmbrăcămintă femeiască, pentru partea superioară a corpului, asemănătoare cu o cămașă bărbătească”; 2. 1907 „haină ușoară purtată mai ales de muncitori, adesea pe deasupra altor haine; halat”; 3. 1913 „haină de serviciu pentru militari, în locul tunicii” < fr. *blouse* 1. a) 1788 „haină lungă, țărănească”; b) (p. ext.) 1822 „haină de pânză sau din alt tip de țesătură, croită ca o bluză țărănească, folosită în anumite meserii, pentru a proteja celelalte haine”; 2. 1858–1866 *la*

⁶ Cântecelul comic *Chirița în voiaj*, în *Teatru*, București, 1984, p. 107.

⁷ *Ai noștri tineri...*, în *Opere alese*, II, București, 1964, p. 267.

⁸ Atestarea apare în *Anonymus Caransebesiensis* [„Dictionarium valachico-latinum”, vechi glosar român-latin] publicat de Gr. Crețu în „Tinerimea română”. Nouă serie, vol. I, fasc. 3, București, 1898.

⁹ În DLR, DEX¹ și DEX², cuvântul apare cu o etimologie multiplă: it. *moda*, germ. *Mode*, ngr. *móda*, fr. *mode*; doar în DLRM se indică un etimon francez.

¹⁰ Limba română a împrumutat și cuvântul *mod* (neutru) „fel, manieră” din fr. *mode* (masc.), care provine, ca și forma feminină, din lat. *modus*. Aceasta înseamnă că *mod* și *modă* formează în limba română un dublet etimologic.

blouse „muncitorime” (origine nesigură; cuvântul *blouse* ar putea fi apropiat de *blaude* „haină din țesătură groasă, pe care o purtau în special căruțașii”, datorită concordanței semantice, dar schimbarea lui [-d-] în [-z-] nu poate fi explicată. Nu este acceptabilă nici ipoteza că *blouse* ar proveni de la numele latinesc *Pelusium*, deoarece orașul și-a schimbat denumirea înainte de Evul Mediu, iar locuitorii săi nu mai aveau meserii din domeniul textil);

bonetă (înv. *bonet*) 1. 1872 „acoperământ al capului confecționat din pânză sau din stofă, fără boruri sau cozoroc, purtat de femei, de copii, de bucătari, medici, laboranți, militari etc.”; 2. (în sintagma) *bonetă frigiană* 1913 „un fel de căciuliță de lână, cu vârful îndoit înainte, devenită în timpul Revoluției franceze din 1789 simbol al libertății” < fr. *bonnet* 1. mijl. sec. XII „stofă din care se confecționa un fel de căciuli”; 2. a) 1534 simbolul unei profesii, al unei categorii sociale; b) sf. sec. XVIII *bonnet phrygien* „un fel de căciuliță purtată de revoluționari” (origine nesigură; probabil lat. mediev. *abonis* „fâșie de stofă purtată pe cap”);

brasieră 1958 „obiect de lenjerie, de copil sau de femeie, fără mâneci, care acoperă pieptul” < fr. *brassière* 1. 1278 „garnitură interioară pusă sub armură, pentru a apăra brațele”; 2. 1341 „un fel de cămășuță”; 3. (pl.) *brassières* 1838 „bretelele unui rucsac”; 4. (milit.) 1969 „vestă de salvare purtată de naufragiați” (din *bras* + suf. *-ière*);

bretea 1. (pl.) 1840 „obiect de îmbrăcăminte bărbătească confecționat din două fâșii de elastic, pânză, piele etc. care trec peste umeri, prinzându-se în față și în spate de pantaloni pentru a-i susține”; 2. (fem., sing., refăcut după pl. *bretele*) 1958 „fâșie de pânză, mătase, panglică etc. cu care sunt prevăzute unele obiecte de îmbrăcăminte pentru a le susține pe umeri” < fr. *bretelles* 1. sf. sec. XIII „fâșie de piele sau de pânză folosită pentru a purta sau susține ceva”; 2. (pl., cost.) 1718 „obiect de îmbrăcăminte bărbătească, alcătuit din două fâșii adeseori elastice, care trec peste umeri și se prind în față și în spate de pantaloni” (din v. germ. *brüttil*, cu deplasarea accentului pe a doua silabă)¹¹;

*bustier*¹² 1978 „piesă vestimentară preluată din inventarul lenjeriei feminine din sec. XVIII și XIX, care susține bustul, lăsând la vedere cea mai mare parte din el” < fr. *bustier* „idem” (din *buste* + suf. *-ier*);

caschetă 1840 „un fel de șapcă din stofă, cu fundul larg și rotund, cu cozoroc, care face parte, de obicei, din uniforma militarilor” < fr. *casquette* 1. 1813 „coif cu vizieră”; 2. 1873 „un fel de șapcă din stofă, cu cozoroc” (din *casque* „cască” + suf. *-ette*);

¹¹ Cuvântul românesc *bretelă* 1. 1949 „sistem de ramificație de cale ferată, așezat între două linii paralele, constituit din două linii diagonale încrucișate, care permite trecerea trenului de pe o linie pe alta în ambele sensuri”; 2. 1978 „porțiune de șanț care face legătura între traseele paralele cu liniile frontului” provine din fr. *bretelle* 1894 „linie de cale ferată între alte două linii paralele”.

¹² MDA înregistrează ca variantă forma *bustieră*. Doina Berchină, *Moda pe înțelesul tuturor*, București, 1999, p. 52 consemnează doar forma *bustieră*, iar DOOM² nu înregistrează cuvântul.

*chilot*¹³ 2005 (*chiloți* 1948) „obiect de lenjerie sau de sport, care acoperă partea de jos a trunchiului” < fr. *culotte* A. 1. 1539 „obiect de lenjerie care acoperă corpul de la talie până sub genunchi”; 2. 1924 „obiect de lenjerie purtat de sportivi”; 3. 1933 „obiect de lenjerie, fabricat dintr-o țesătură fină, scurt și colant, menținut cu un elastic, care acoperă pânțele, șoldurile până deasupra coapselor”; B. (p. anal.) 1. 1842 „partea posterioară a unor animale”; 2. 1887 „conductă care face să comunice între ele anumite părți ale unui cazan” (din *cul* „fund” + suf. *-otte*);

corset 1. 1827 „centură elastică lată care servește la strângerea taliei”; 2. 1958 *corset medical* „aparat special făcut din gips sau din alt material, care servește la imobilizarea coloanei vertebrale sau pentru a corecta unele deformații ale sistemului osos” < fr. *corset* 1. (lat. mediev.) *corsetus* 1239 „un fel de haină purtată de bărbații și femeile din Evul Mediu”; prima jumătate a sec. XIII „corsaj pentru femei”; 2. 1294 „un fel de cămașă de protecție, purtată la război, făcută din zale de fier sau de oțel”; 3. 1821 „centură elastică lată care servește la strângerea taliei”; 4. (p. anal.) 1876 „armătură din metal, lemn sau paie care protejează arborii tineri”; 5. [f. a.] *corset de maintien* „aparat din metal, material plastic sau piele, folosit pentru tratarea deviațiilor coloanei vertebrale” (din v. fr. *cors* „corp” + suf. *-et*);

costum (înv. *costium* 1852)¹⁴ 1. a) 1829 „îmbrăcăminte bărbătească compusă din haină și pantaloni (eventual și din vestă)”; b) 1958 „îmbrăcăminte femeiască compusă din fustă și jachetă”; 2. 1875 „un fel de îmbrăcăminte consacrată prin datină unui popor, unei regiuni, unei epoci sau unei clase sociale” < fr. *costume* 1. 1641 *coustume* „modalitate de a marca diferitele vârste, condiția, epoca personajelor”; 2. 1747 „mod de a se îmbrăca potrivit condiției sociale, epocii”; 3. 1777 „îmbrăcăminte bărbătească formată dintr-o haină, pantaloni (eventual vestă)” (din it. *costume* „obicei”);

cravată 1. 1894 „fâșie îngustă de mătase sau de pânză, care se leagă în jurul gulerului formând în față un nod”; 2. 1940 „fâșie de mătase pusă în jurul gâtului de care se atârână o decorație de un grad înalt” < fr. *cravate* 1. (milit.) 1648 „soldat (croat la origine) din cavaleria ușoară”; 2. 1649–1652 „fâșie de țesătură purtată în jurul gâtului (cum purtau soldații croați)”; 3. 1678 „cal de rasă croat” (din *Cravate* „croat”, o adaptare a sl. *hrvat* sau din germ. dial. *Krawat*; mercenarii croați alcătuiau un regiment de cavalerie ușoară încă din timpul domniei lui Ludovic al XIII-lea);

eșarfă 1. 1833 „fâșie de stofă sau de mătase purtată în diagonală pe piept sau ca un brâu, semn al unei funcții (înalte) sau al unei demnități”; 2. 1958 „fâșie de lână, de mătase etc. care se înfășoară în jurul gâtului (mai ales la femei) ca podoabă”; 3. 1978 „fâșie de stofă, de pânză etc. care se poartă pe după gât ca să susțină o mână bandajată sau fracturată” < fr. *écharpe* 1. ~ 1135 *escharpe* „traista pelerinului”; 2. 1306 *escherpe* „fâșie lată de stofă, purtată oblic de la un umăr la celălalt”; 3. 1549 „fâșie de stofă, de pânză etc. care se poartă pe după gât ca să susțină o mână bandajată”; 4. 1567 „stofă ce servește pentru a ține o greutate

¹³ DOOM² înregistrează forma de singular *chilot*, cu pluralul *chiloți* față de celelalte dicționare unde apare doar pl. *chiloți* (1948).

¹⁴ În DA se precizează că în Moldova apare cu pronunția rusească a cuvântului francez: *koșjumî*.

ridicată cu o macara”; 5. 1666 „fâșie de stofă purtată în jurul gâtului sau pe umeri”; 6. 1864 „decorație” (din v. franc. de jos **skirpa*, **skirpja* „coș din stof”, cf. lat. mediev. *scrippa* „traista pelerinului”)¹⁵;

fular 1. 1947 „fâșie dreptunghiulară dintr-o țesătură sau o împletitură de lână, de mătase etc. care se poartă în jurul gâtului”; 2. 1958 „țesătură ușoară de mătase pentru rochii, cravate etc.” < fr. *foulard* 1. 1747 „țesătură ușoară din mătase, bumbac, fibre artificiale”; 2. (p. meton.) 1901 „fâșie dreptunghiulară de țesătură, înnodată în jurul gâtului și, în special la femei, pe cap și în jurul umerilor, care permite protejarea de frig sau are un rol ornamental” (origine nesigură; poate fi apropiat de verbul *fouler* „a strivi”, prin intermediul participiului provensal *foulat* „călcat în picioare”, după schimbarea sufixului, participiul trecut francez *foué* „țesătură ușoară de vară” fiind înregistrat în sec. XIX);

furou 1. 1966 „combinezon”, 2. 2000 „teacă cutanată care acoperă penisul la unele animale” < fr. *fourreau* A. 1. ~ 1100 *furrer* „husă în care se pune, spre păstrare, un obiect alungit”; 2. (spec.) a) (bot.) 1873 „teaca unui spic”; b) „teacă ce acoperă organul sexual (în special la cai)”; B. 1. 1614 „îmbrăcăminte strâmtă a soldaților”; 2. ~ 1780–1800 „rochie strâmtă, dreaptă, purtată de femeile din timpul domniei lui Ludovic al XVI-lea până în epoca Primului Imperiu” (din v. fr. *fuerré* „teaca sabiei” + suf. *-eau*);

jachetă 1. 1925 „vestă pentru femei, încheiată în față, care se poartă peste o bluză sau o rochie”; 2. 1939 „haină bărbătească de ceremonii, croită pe talie, lungă până aproape de genunchi” < fr. *jaquette* 1. 1374 *jaquete* „haină bărbătească croită pe talie”; 2. 1446 *jacquette* „rochiță purtată de băieții mici”; 3. 1783 „vestă scurtă, pentru femei, croită pe talie”; 4. 1832 „vestă lungă pentru bărbați” (din *jaque*, probabil provenit din *Jacques*, poreclă dată țăranilor răsculați în 1358, pentru că această haină scurtă era asemănătoare cu cea purtată de țărani + suf. *-ette*);

jupon 1937 „fustă purtată de femei dedesubtul rochiei sau al altei fuste” < fr. *jupon* A. 1347 *jupoun* „tunică cu mâneci purtată de bărbați”; B. 1. 1680 „fustă purtată de femei dedesubtul unei rochii sau al altei fuste”; 2. (pl.) 1779 „totalitatea fustelor și a jupoanelor” (din *jupe* „fustă” + suf. *-on*);

lenjerie 1868 „rufărie de corp și de pat” < fr. *lingerie* 1. 1320 „comerț cu rufe”; 2. 1552 „rufărie”; 3. 1883 „lenjerie intimă pentru femei” (din *linge* „rufă” + suf. *-erie*);

maiou 1965 (var. *maieu*) „articol de lenjerie sau de echipament sportiv (cu sau fără mâneci), care acoperă corpul de la umeri până la brâu, purtat direct pe piele” < fr. *maillot* I. 1. 1538 „bucată de pânză sau de stofă cu care se înfășura corpul nou-născutului”; 2. 1688 „nou-născut”; II. 1. ~ 1820 „un fel de pantalon purtat de dansatori în timpul spectacolului”; 2. 1841 „haină care se mulează pe corp”; 3. 1883 „haină strâmtă, care acoperă bustul”; 4. 1908 „costum de baie”

¹⁵ În MDN este înregistrat paronimul *eșarpă* „direcție de tragere, înclinată față de front și care străbate în diagonală poziția inamică”, din fr. *écharpe* „idem”.

(sensurile I din v. fr., m. fr. *mailloel*, *maillol* (< *maille* „împletitură” + suf. *-ot*); sensurile II din sensurile I sau de la numele *Maillot*, personaj din sec. XVIII care ar fi inventat acest gen de haine);

manșetă 1. 1939 „partea inferioară a mânecii unei cămăși sau a unei bluze”, „ornament care termină mâneca unei cămăși”, „partea întoarsă a pantalonului”; 2. 1957 „scurt text tipărit cu alt tip de caractere pe prima pagină a unui ziar, la începutul unui articol, care conține, în rezumat, o știre importantă sau ideea principală din articol”; 3. 1978 *manșetă bibliografică* „indicație bibliografică în partea inferioară a copertei interioare a unei publicații periodice cuprinzând datele necesare identificării sau citării acelei publicații”; 4. 1978 „scurt text folosit ca titlu general pentru mai multe articole care tratează aceeași temă”; 5. 2000 „garnitură de etanșare de forma unui inel răsfrânt, din piele sau din cauciuc”; 6. (scrimă) 2000 „lovitură dată cu antebrațul” < fr. *manchette* 1. a) sec. XIV „mâneacă”; b) 1551 „ornament care termină mâneca”; c) 1784 „partea care prelungește mânușa peste încheietura mâinii”; 2. (p. anal.) a) 1772 „partea umplută a brațului unui fotoliu”; b) 1819 „cerc roșu care se face în jurul încheieturii mâinii când este strânsă”; c) 1891 „titlu scris cu caractere groase, care apare pe prima pagină a unui ziar” (din *manche* „mâneacă” + suf. *-ette*)¹⁶;

palton 1857 „haină de iarnă (lungă până sub genunchi), făcută din stofă groasă și căptușită, care se poartă peste celelalte obiecte de îmbrăcăminte” < fr. *paletot* 1370 „idem” (din m. engl. *Paltok*, de origine obscură, „haină purtată de lachei, țărani, în special în Spania”);

pantalon (de obicei la pl.) I. 1. 1793 „îmbrăcăminte exterioară care acoperă, de la mijloc în jos, corpul și fiecare picior în parte”; 2. 1958 „piesă de tablă sau de metal turnat, goală în interior, folosită la bifurcarea unei conducte”; 3. 2000 „parte a unui decor de teatru destinat a da perspectivă în deschiderea unei ferestre sau uși”; 5. 2000 „carenaj profilat care acoperă roata și jamba unui tren de aterizare nescamotabil” < fr. *pantalon* 1. 1583–1584 *Panthalon* „numele unui personaj din commedia dell’arte”; 2. 1679 „personaj bufon ipocrit”; II. 1. 1585 *pantaleon* „costumul lui Panthalon”; 2. 1790 „piesă de lenjerie lungă, fără să îmbrace ambele picioare”; 3. 1797 „piesă de lenjerie intimă pentru femei”; III. (tehn.) 1. 1840 „parte dintr-un decor la teatru”; 2. 1842 „figură de contradans”; 3. sec. XX „carenaj profilat care acoperă roata și jamba unui tren de aterizare al unui avion” (din it. *Pantaleone*, personaj din commedia dell’arte; poreclă dată venețienilor)¹⁷;

papion 1958 „un fel de cravată bărbătească, înnodată în forma unor aripi de fluture” < fr. (*noeud*)-*papillon* 1939 „idem” (din *noeud* „nod” + *papillon* „fluture”);

pelerină 1. 1832 „haină largă, de lungimi variabile, fără mâneci, adesea cu glugă, care se poartă peste altă îmbrăcăminte”; 2. 1958 „îmbrăcăminte femeiască în

¹⁶ În MDN, DEX¹ și DEX² se indică germ. *Manschette* ca fiind al doilea etimon.

¹⁷ În DLR, DEX¹ și DEX² se indică ngr. *pantaloní* ca prim etimon.

formă de guler mare, care acoperă umerii (și bustul) și care se poartă peste palton sau peste rochie” < fr. *pèlerine* 1. 1765 „batic din stofă care maschează decolteul rochiilor”; 2. 1806 „guleraș purtat de femei care nu acoperă decât umerii și pieptul”; 3. 1846 „haină largă, de lungimi variabile, fără mâneci, adesea cu glugă, purtată peste altă îmbrăcăminte de bărbați și de băieți” (de origine nesigură; în a doua jumătate a sec. XVIII, termenul este atestat în engleză, italiană și franceză și este dificil de stabilit în care dintre cele trei limbi s-a format; din punct de vedere morfologic (în *Trésor* se indică originea franceză);

salopetă 1949 (var. *șalopetă*) „haină de lucru care se poartă peste hainele obișnuite pentru a le proteja” < fr. *salopette* 1. 1832 *salopète* „un fel de șorț din pânză, prins pe pieptul copiilor, deasupra bărbiei, care le îmbracă bustul, să nu-și murdărească hainele”; 2. 1871 „haină de lucru care se poartă peste hainele obișnuite pentru a le proteja” (din *salope* „foarte murdar” + suf. *-ette*);

șosetă 1958 „ciorap scurt, care acoperă piciorul până deasupra gleznei” < fr. *chaussette* A. 1. 1282 *cauchete* „ciorap care acoperă piciorul până la genunchi”; 2. 1890 *chaussette-bleue* „femeie savantă, de o pedanterie ridicolă”; 3. (fam.) 1951 *jus de chaussette* „cafea de proastă calitate”; B. (p. anal., șt. nucl.) 1964 „tub închis la una din extremități, folosit la închiderea barelor de comandă, a dispozitivelor experimentale sau a altor dispozitive care trebuie introduse într-un reactor nuclear” (din *chausse(s)* 1. „jambiere”; 2. „pantalón mulat” + suf. *-ette*);

taior 1. 1946 „costum femeiesc alcătuit dintr-o fustă și o jachetă (confeționate din același material)”; 2. (pop.) 1958 „jachetă pentru femei, ajustată pe corp, cu o croială elegantă” < fr. *tailleur* 1. a) 1165-1170 „sculptor”; b) (joc de cărți) 1690 „cel care taie, distribuie cărțile”; 2. a) 1188 „croitor”; b) 1895 (*costume*)-*tailleur* „costum pentru femei, alcătuit dintr-o fustă și o jachetă (confeționate din același material)” (din *tailler* „a tăia” + suf. *-eur*);

vestă 1910 „obiect de îmbrăcăminte scurt, fără mâneci și fără guler, purtat de bărbați sub haină și de femei peste bluză” < fr. *veste* 1. 1578 „haină lungă, până la genunchi, care se purta sub alte haine”; 2. 1778 „haină purtată deasupra, cu mâneci, scurtă până la șolduri, îmbrăcată mai întâi de servitori și de membrii anumitor profesii” (din it. *veste* „haină”);

veston 1. 1896 „haină bărbătească mai scurtă ca vesta”; 2. (reg.) 1940 „haină pentru femei care seamănă cu vesta” < fr. *veston* 1796 „haină bărbătească, mai scurtă ca vesta” (din *veste* „vestă” + suf. *-on*);

voaletă 1906 „voal scurt, transparent, cel mai adesea confeționat din tiul sau dantelă, fixat la pălăria femeilor” < fr. *voilette* 1. sf. sec. XIII *voilettes* „voal scurt”; 2. 1878 „voal scurt, transparent, pus la pălăria femeilor, pe care acestea îl coboară peste ochi sau peste toată fața” (din *voile* „voal” + suf. *-ette*).

2. Țesături:

buret 1. 1958 „fir de mătase, gros și neregulat, obținut prin macerarea specială a unor gogoși”; 2. (p. ext.) 1958 „țesătură din mătase fabricată din acest fir” < fr. *bourrette* 1. 1423 „mătase groasă care învelește gogoșa viermelui de

mătase”; 2. 1948 „deșeu de mătase naturală” (din *bourre* „păr provenit de la bovine, capre, folosit în special la fabricarea fetrului” + suf. *-ette*);

dantelă 1777 „împletitură fină și ușoară cu găurele, reprezentând modele variate, executată (manual sau mecanic) din fire subțiri de ață, de mătase sau de fire sintetice și folosită ca garnitură la lenjerie, rochii, perdele etc.” < fr. *dentelle* A. 1. ~ 1380 „dinte mic”; 2. 1549 „împletitură fină și ușoară cu găurele, reprezentând modele variate”; B. [p. anal. „tot ce este decupat, ajurat”] 1. 1881 „desen ajurat și de o finețe asemănătoare dantelei, făcut pe marginea unei cărți”; 2. (fig.) 1835 „tot ce amintește dantela prin finețea, delicatețea sa” (din *dent* „dinte” + suf. *-elle*);

finet 1958 „țesătură pufoasă de bumbac din care se confecționează mai ales obiecte de lenjerie” < fr. *finette* 1519 „idem” (substantivare la feminin a adj. *finet* atestat în m. fr. < *fin* „fin, de bună calitate” + suf. *-ette*);

urson 1. 1960 „țesătură care imită blana ursului”; 2. 1975 „palton, haină confecționată din urson” < fr. *ourson* 1. 1545 „ursuleț”; 2. 1831 „căciulă de blană” (din *ours* „urs” + suf. *-on*).

3. Încălțăminte și accesorii:

baretă 1. 1949 „bentiță îngustă de piele cu care se încheie un pantof”; 2. 1958 „bucată îngustă de metal fixată transversal pe un obiect de metal (tabacheră, decorație)”; 3. 1975 „panglică de decorație; semn distinctiv al unei decorații care reproduce desenul panglicii și se poartă în locul decorației” < fr. *barrette* 1. 1412 „bară mică”; 2. (orolog.) 1751 „bară foarte mică ce împiedică un arc să se destindă”; 3. 1751 „spița unei roți de la trăsură”; 4. (bijut.) 1838 „bijuterie alungită, folosită ca agrafă”; 5. [f. a.] „panglică de decorație fixată pe un mic suport dreptunghiular, prinsă la butonieră” (din *barre* „bară” + suf. *-ette*);

botină 1910 „cizmuliță elegantă, purtată de femei și de copii”¹⁸ < fr. *bottine* 1. 1367 „cizmuliță din piele sau dintr-o anumită țesătură”; 2. (p. anal., spec. în ortopedie) a) 1814 „cizmă scurtă, prevăzută cu curele, folosită pentru a corecta piciorul bolnav”; (veter.) sec. XIX „bucată de piele fixată la potcoava unui cal pentru a proteja piciorul animalului când este rănit”; b) 1544 „un fel de jambieră” (din *botte* „cizmă” + suf. *-ine*);

*sanda*¹⁹ 1948 (*sandală* 1823) „încălțăminte ușoară de vară din piele, material plastic, pânză etc. cu fețele foarte decupate sau făcute din bentițe” < fr. *sandale* ~ 1160 *sandaires*, 1170 *sçandales* „idem” (din lat. ecl. *sandalium* „idem”, un împrumut din gr. σανδάλιον, diminutiv de la σάνδαλον „sanda din lemn, fixată pe picior cu curele”);

¹⁸ În DLRM, DEX¹ și DEX², rom. *botină* este considerat un cuvânt regional. În opinia noastră, cuvântul este folosit în întreaga țară, fără a fi învechit, și pentru faptul că moda revine după un anumit timp.

¹⁹ În DOOM² este înregistrată forma-tip *sanda*, care în DLRM, DEX¹, DLR și DEX² apare ca simplă variantă a lui *sandală* (1823). În DLR, *sanda* este considerată o formă refăcută după *sandale* (pluralul lui *sandală*).

șoșon(i) 1. 1870 „încălțăminte de iarnă, purtată peste pantofi”; 2. 1958 „papuci de casă” < fr. *chausson* A. 1. a doua jumătate a sec. XII „încălțăminte din stofă moale”; 2. (spec.) 1627 „pantofi fără toc, ușori, purtați când se practică scrima”; (coregr.) 1959 „pantofi din mătase, fără toc, ușori, care le permit dansatorilor să meargă pe vârfuri”; B. (p. anal.) 1783 „prăjitură umplută cu compot de mere” (din *chausse* 1. „jambiere”; 2. „pantalón mulat” + suf. *-on*).

Analiza lingvistică a celor mai uzuale împrumuturi din domeniul vestimentației și al încălțăminteii ne permite să formulăm următoarele concluzii:

1. Ca substantiv feminin, *modă* desemna inițial, ca și etimonul său francez, un mod de a trăi, de a gândi, asociat unei epoci sau unui loc, iar mai târziu și-a restrâns semnificația la domeniul vestimentar.

2. Unele etimoane franceze derivate cu sufixe (*bottine, casquette, dentelle, finette, jaquette, manchette, ourson, veston, voilette*) și-au pierdut semnificația diminutivală inițială, motiv pentru care nici în limba română acest tip de împrumuturi nu sunt simțite ca diminutive.

3. Uneori împrumuturile au un gen diferit față de cel al etimonului, românii nefiind influențați de aspectul grafic al cuvântului francez, ci de pronunția lui (vezi formele neutre *buret, finet* care provin din femininele *bourrette, finette*).

4. În DOOM² au fost operate modificări privind formele-tip ale unor cuvinte (*chilot* față de *chiloți, sanda* față de *sandală*).

5. Sensurile cuvintelor în limba română corespund, în general, celor din franceză din momentul când s-a făcut împrumutul; în același timp, ele ne arată că unele piese vestimentare sunt purtate atât de bărbați cât și de femei (*beretă, jachetă*).

6. Atestările documentare indică, cu aproximație, perioada în care au fost făcute împrumuturile: înainte de 1800 (2), între 1801–1850 (7), 1851–1900 (7), 1901–1950 (11), 1951–2005 (11).

7. Pentru unele cuvinte se propune o etimologie multiplă (*modă, manșetă, pantalon*).

Analiza în diacronie a celor mai reprezentative împrumuturi din domeniul îmbrăcăminteii și al încălțăminteii, ca parte componentă a domeniului modei, ne permite să observăm schimbările radicale care au intervenit în societatea românească sub influența culturii și civilizației franceze.

ABREVIERI LEXICOGRAFICE

CADE	=	<i>Dicționarul enciclopedic ilustrat „Cartea Românească”,</i> Partea I: I.-A. Candrea, <i>Dicționarul limbii române din trecut și de astăzi,</i> București, 1931.
CDER	=	Al Cioranescu, <i>Diccionario Etimológico Rumano,</i> Universidad de la Laguna, Tenerife, 1958–1966 (versiunea românească: DER. <i>Dicționarul etimologic al limbii române,</i> București, Saeculum I. O., 2001).
DA	=	Academia Română, <i>Dicționarul limbii române (A–De, F–Lojniță),</i> București, Ed. Socec și Sfetea, 1913–1949.

- DEX¹, DEX² = Academia Română, Institutul de Lingvistică, *Dicționarul explicativ al limbii române*, București, Editura Academiei, 1975; Supliment, 1988, reeditare: București, UE, 1996 (continuare de tiraj : 1998).
- DLR = Academia Română, *Dicționarul limbii române (DLR)*. Serie nouă (M-Z), Editura Academiei Române, București, 1965–2002.
- DLRM = *Dicționarul limbii române moderne*, Editura Academiei, București, 1958.
- DN¹, DN², DN³ = Florin Marcu, Constant Maneca, *Dicționar de neologisme*, ediția I 1961, ediția a II-a 1966, ediția a III-a 1978, Editura Academiei, București.
- DOOM¹, DOOM² = Academia Română, Institutul de Lingvistică, *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române*, Editura Academiei, București, 1982, 2005.
- MDA = Academia Română, *Micul dicționar academic (I–IV)*, Editura Academiei, București, 2001-2003.
- MDN = Florin Marcu, *Marele dicționar de neologisme*, Editura Saeculum I. O., București, 2000.
- Scriban = *Dicționarul limbii românești*, Iași, 1939.
- SDEM = N. Raevschi, M. Gabinschi (red.), *Scurt dicționar etimologic al limbii moldovenești*, Chișinău, ESV, 1978.
- Șăineanu DU⁵ = *Dicționar universal al limbei române*, 1925.
- TDRG² = H. Tiktin, *Rumänisch-Deutsches Wörterbuch*. 2. Überarbeitete und ergänzte Auflage von Paul Miron, Wiesbaden, 1986–1989.
- Trésor de la langue française informatisé*, cédérom du texte intégral, CNRS Éditions, Paris, 2004.

TERMES ROUMAINS DU DOMAINE DES VÊTEMENTS ET
DES CHAUSSURES EMPRUNTÉS AU FRANÇAIS

(Résumé)

Le recours à l'emprunt représente une source d'enrichissement lexical, qui nous permet d'observer les changements radicaux apparus dans la société roumaine sous l'influence de la culture et de la civilisation française et, en même temps, la manière dont on a adapté les termes nouveaux dans la langue-cible.

Nous avons présenté, pour les plus représentatifs termes roumains du domaine des vêtements et des chaussures, les sens avec leurs premières attestations et l'étymon français avec l'identification de ses significations, ses attestations et son origine. Les sens des mots roumains correspondent, en général, à ceux du mot français au moment de l'emprunt, les attestations documentaires indiquant, avec approximation, cette période: avant 1800 (2), entre 1801–1850 (7), 1851–1900 (7), 1901–1950 (11), 1951–2005 (11). Parfois les emprunts ont un genre différent face à celui de l'étymon, les Roumains étant influencés par la prononciation du mot français (les formes neutres *buret*, *finet* proviennent des féminins *bourrette*, *finette*). Certains étymons français dérivés avec des suffixes (*bottine*, *dentelle*, *finette*, *jaquette*, *veston*, *voilette*, etc.) ont perdu leur signification diminutive initiale; c'est la raison pour laquelle en roumain ce type d'emprunts ne sont pas sentis comme diminutifs. Dans le DOOM² ont été opérées des modifications concernant les formes-type de certains mots (*chilot* face à *chiloți*, *sanda* face à *sandală*). Pour certains mots on a proposé une étymologie multiple (*modă*, *manșetă*, *pantaloni*).

Universitatea „Tibiscus”, Timișoara
Str. Lascăr Catargiu, nr. 4–6